

Datum van inontvangstneming : 02/03/2021

Zaak C-33/21

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

18 januari 2021

Verwijzende rechter:

Corte suprema di cassazione (Italië)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

21 december 2020

Verzoekende partijen:

Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro (INAIL)

Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)

Verwerende partij:

Ryanair DAC

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Cassatieberoep tegen het arrest van de Corte d'appello di Brescia (rechter in tweede aanleg Brescia, Italië), waarbij is verworpen het door het Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro (Nationaal instituut voor ongevallenverzekering; hierna: „INAIL”) en het Istituto nazionale della previdenza sociale (Nationaal instituut voor sociale voorzieningen; hierna: „INPS”) ingestelde hoger beroep tegen het vonnis van de Tribunale di Bergamo (rechter in eerste aanleg Bergamo, Italië), waarbij deze rechter de beroepen heeft verworpen die het INAIL en het INPS hadden ingesteld teneinde te horen verklaren voor recht dat Ryanair DAC (hierna: „Ryanair”), overeenkomstig de Italiaanse wetgeving, ertoe gehouden is 219 werknemers die zijn toegewezen aan de luchthaven Orio al Serio (Bergamo, Italië) als vliegend personeel te verzekeren.

Voorwerp en rechtsgrondslag van de prejudiciële verwijzing

De Corte di cassazione (hoogste rechter in burgerlijke en strafzaken, Italië), die de verwijzende rechter is, moet vaststellen of de werknemers van een luchtvaartmaatschappij met zetel in Ierland die zijn toegewezen aan een thuisbasis in Italië, onderworpen zijn aan de Italiaanse socialezekerheidswetgeving.

In dit verband hebben de rechters a quo vastgesteld dat deze luchtvaartmaatschappij in Italië niet over een „filiaal” of „vaste vertegenwoordiging” beschikt, waardoor zij niet onderworpen is aan artikel 14, lid 2, onder a), i), van verordening nr. 1408/71. Daarin is bepaald dat op vliegend personeel van een onderneming die vervoer verricht de wetgeving van de lidstaat op het grondgebied waarvan zich dat filiaal of die vaste vertegenwoordiging bevindt, van toepassing is.

De verwijzende rechter vraagt zich niettemin af of in casu de daaropvolgende bepaling, te weten artikel 14, lid 2, onder a), ii), wel toepassing kan vinden; daarin wordt het begrip „degene die in hoofdzaak werkzaam is op het grondgebied van de lidstaat waar hij woont” uitgelegd op basis van de criteria die door het Hof van Justitie zijn uitgewerkt voor het begrip „plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt” in de zin van artikel 19, lid 2, onder a), van verordening nr. 44/2001.

Prejudiciële vraag

„Kan het begrip ‚degene die in hoofdzaak werkzaam is op het grondgebied van de lidstaat waar hij woont’ als bedoeld in artikel 14, lid 2, onder a), ii), [van verordening nr. 1408/71, zoals gewijzigd], op grond van de in de motivering [van de onderhavige prejudiciële verwijzing] aangehaalde rechtspraak van het [Hof van Justitie van de Europese Unie], worden uitgelegd naar analogie van het begrip ‚plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt’ als bedoeld in artikel 19, lid 2, onder a), van verordening (EG) nr. 44/2001 (met betrekking tot justitiële samenwerking in burgerlijke zaken, de rechterlijke bevoegdheid en individuele arbeidsovereenkomsten), ook hier met betrekking tot de luchtvaartsector en het vliegend personeel [verordening (EEG) nr. 3922/91]?”

Aangevoerde bepalingen van Unierecht

Verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen op werknemers en zelfstandigen, alsmede op hun gezinsleden, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (PB 1971, L 149, blz. 2), en met name de artikelen 13 en 14.

Verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (PB 2001, L 12, blz. 1), en met name artikel 19, lid 2, onder a).

Verordening (EEG) nr. 3922/91 van de Raad van 16 december 1991 inzake de harmonisatie van technische voorschriften en administratieve procedures op het gebied van de burgerluchtvaart (PB 1991, L 373, blz. 4).

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

Artikel 37 van regio decreto-legge del 4 ottobre 1935, n. 1827 – Perfezionamento e coordinamento legislativo della previdenza sociale (koninklijk wetsbesluit nr. 1827 van 4 oktober 1935 – verbetering en coördinatie van de wetgeving inzake sociale voorzieningen) (GU nr. 251 van 26 oktober 1935 – gewoon supplement nr. 251), waarin is bepaald dat arbeidsongeschiktheids- en ouderdomsverzekeringen en verzekeringen voor tuberculose en onvrijwillige werkloosheid verplicht zijn voor alle personen tussen 15 en 65 jaar, ongeacht hun geslacht of nationaliteit, die in loondienst werken.

Artikel 1 van decreto del presidente della Repubblica del 30 giugno 1965, n. 1124 – Testo unico delle disposizioni per l'assicurazione obbligatoria contro gli infortuni sul lavoro e le malattie professionali (presidentieel decreet nr. 1124 van 30 juni 1965 – Geconsolideerde tekst aangaande de bepalingen inzake de verplichte verzekering tegen arbeidsongevallen en beroepsziekten) (GU nr. 257 van 13 oktober 1965 – gewoon supplement nr. 0), waarin is vastgelegd dat de verplichte verzekering bij het INAIL geldt voor personen die „gebruikmaken van machines die niet rechtstreeks door henzelf worden bediend, drukapparatuur of elektrische of thermische apparaten of installaties, alsook voor personen die hoe dan ook werken in fabrieken, laboratoria of werkruimten die zijn ingericht voor werkzaamheden of diensten die het gebruik van dergelijke machines, apparaten of installaties vereisen. [...]”

In artikel 4 van dit decreet is nader bepaald dat personen die „1) permanent of tijdelijk betaalde manuele arbeid verrichten in dienst en onder het gezag van anderen ook onder deze verzekering vallen, ongeacht de vorm die de betaling aanneemt [...]”.

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure

- 1 Het INPS en het INAIL hebben een rechtsvordering ingesteld teneinde te doen verklaren voor recht dat Ryanair de verplichting heeft om 219 werknemers die als vliegend personeel in loondienst werken in de luchthaven Orio al Serio, overeenkomstig de Italiaanse wetgeving te verzekeren, voor de periode juni 2006 tot februari 2010 wat de verzekering bij het INPS betreft en voor de periode 25 januari 2008 tot 25 januari 2013 wat de verzekering bij het INAIL betreft.
- 2 Het verzoek van het INPS was gebaseerd op een inspectie waarbij is vastgesteld dat de werknemers hun werk uitvoerden op Italiaans grondgebied, en op de toepassing, in casu, van artikel 37 van koninklijk wetsbesluit nr. 1827 van 1935 en artikel 13 van verordening nr. 1408/71.

- 3 Het INAIL heeft op zijn beurt vastgesteld dat diezelfde werknemers werkten in een exploitatievestiging, de „crew room” genoemd, die was uitgerust met vaste werkplekken met computers, printers, telefoons, kantoorkasten met dienstmededelingen, en een faxmachine, en heeft hieruit geconcludeerd dat deze werknemers onder de verzekeringsplicht bij het INAIL vallen, overeenkomstig de artikelen 1 en 4 van presidentieel decreet nr. 1124 van 1965 en artikel 37 van koninklijk wetsbesluit nr. 1827 van 1935.
- 4 Zowel de Tribunale di Bergamo als de Corte d’appello di Brescia heeft de vorderingen van het INPS en het INAIL ongegrond verklaard. De Corte d’appello di Brescia heeft zich, na het onbewezen te hebben geacht dat alle 219 werknemers gedekt waren door de door Ryanair voorgelegde E101-formulieren, met name uitgesproken over de socialezekerheidswetgeving die op grond van verordening nr. 1408/71 van toepassing was, en daarbij vastgesteld dat alle onderzochte werknemers waren aangenomen met een Ierse arbeidsovereenkomst die in concreto waren geënt op uit Ierland ontvangen richtsnoeren, en dat deze werknemers 45 minuten per dag op Italiaans grondgebied arbeid verrichtten en de rest van de dag aan de slag waren in luchtvaartuigen met de Ierse nationaliteit. De Corte d’appello di Brescia heeft bovendien geoordeeld dat Ryanair, op Italiaans grondgebied, geen „filiaal” of „vaste vertegenwoordiging” had, wat volgens het Unierecht is vereist om te kunnen vaststellen dat er in Italië een verzekeringsplicht geldt.
- 5 De Corte d’appello di Brescia heeft voorts geoordeeld dat het andere aanknopingscriterium, de aanwezigheid in Orio al Serio van een „exploitatievestiging” van Ryanair in de zin van bijlage III bij verordening nr. 3922/91, ratione temporis niet van toepassing was. Deze verordening was namelijk gericht op de harmonisatie van technische voorschriften en administratieve procedures op het gebied van de burgerluchtvaart, en het criterium in kwestie is pas na de inwerkingtreding van verordening nr. 883/2004, in mei 2010, zoals gewijzigd door verordening nr. 465/2012, uitgebreid tot de sociale zekerheid.
- 6 Wat betreft de vordering van het INAIL heeft de Corte d’appello di Brescia geoordeeld dat het criterium van de „exploitatievestiging” voor de periode na april 2010 niet van toepassing was, aangezien er geen omstandigheden waren die erop wezen dat dit criterium relevant was.
- 7 Het INPS en het INAIL hebben vervolgens bij de Corte di cassazione cassatieberoep aangetekend tegen het arrest van de Corte d’appello di Brescia.

Korte uiteenzetting van de motivering van de prejudiciële verwijzing

- 8 De feiten in het hoofdgeding zijn op nationaal niveau onderworpen aan artikel 37 van koninklijk wetsbesluit nr. 1827 van 1935 en de artikelen 1 en 4 van presidentieel decreet nr. 1124 van 1965, en vallen binnen de werkings sfeer van het Unierecht voor zover zij het noodzakelijk maken dat wordt vastgesteld welke

socialezekerheidswetgeving van toepassing is op werknemers van een onderneming met zetel in Ierland die als bemanningsleden ook internationale vluchten uitvoeren, met als thuisbasis de luchthaven Orio al Serio.

- 9 Het hoofdgeding draait met name om de uitlegging van de artikelen 13 en 14 van verordening nr. 1408/71, die van kracht was tot het moment waarop verordening nr. 883/2004 betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels van de lidstaten van de Europese Unie in werking is getreden (op 1 mei 2010), gevolgd door de vaststelling van verordening nr. 987/2009 op 16 september 2009.
- 10 De Corte d'appello di Brescia heeft geoordeeld dat er in casu geen aanknopingspunt is met artikel 14, lid 2, onder a), i), van verordening nr. 1408/71, waarin is bepaald dat op degene die behoort tot het vliegend personeel van een onderneming die internationaal vervoer door de lucht verricht en die werkzaam is bij een filiaal of een vaste vertegenwoordiging welke die onderneming heeft op het grondgebied van een andere lidstaat dan die op het grondgebied waarvan zij haar zetel heeft, de wetgeving van de lidstaat op het grondgebied waarvan zich dat filiaal of die vaste vertegenwoordiging bevindt van toepassing is. Zoals het Hof van Justitie in herinnering heeft gebracht in zijn arrest van 2 april 2020, C-370/17 en C-37/18 (EU:C:2020:260), kan deze bepaling dus slechts worden toegepast indien aan twee cumulatieve voorwaarden is voldaan, namelijk, ten eerste, moet de betrokken luchtvaartmaatschappij een filiaal of een vaste vertegenwoordiging hebben in een andere lidstaat dan die waar zij haar zetel heeft en, ten tweede, moet de betrokken persoon werkzaam zijn bij deze entiteit.
- 11 Evenwel dient in casu te worden onderzocht of het hoofdgeding wel binnen het bestek van artikel 14, lid 2, onder a), ii), kan vallen; daarin is bepaald dat „[...] op degene die in hoofdzaak werkzaam is op het grondgebied van de lidstaat waar hij woont, de wetgeving van die staat van toepassing [is], zelfs indien de onderneming waarbij hij werkzaam is, noch haar zetel, noch een filiaal, noch een vaste vertegenwoordiging op dit grondgebied heeft”.
- 12 In de uitspraken ten gronde is wel degelijk vastgesteld dat: 1) op de luchthaven Orio al Serio een „thuisbasis” van de luchtvaartmaatschappij aanwezig was om de werkzaamheden van het personeel te leiden en organiseren; 2) deze basis uitgerust was met computers, telefoons, faxmachines en kasten om documenten over het personeel en de vluchten bij te houden; 3) de ruimte werd gebruikt door alle personeelsleden van Ryanair voor werkzaamheden vóór en na elke dienst; 4) personeelsleden die tijdelijk ongeschikt waren om te vliegen, op deze basis werkzaamheden moesten verrichten; 5) personeelsleden hier een aanspreekpunt hadden in de persoon van de zogeheten „supervisor”, die de teams coördineerde; 6) deze supervisor toezicht hield op het personeel en eventueel beschikbare personeelsleden thuis in hun woning opriep, waarbij die woning niet verder dan een uur van de luchthaven mocht liggen.
- 13 Binnen deze feitelijke context moet worden vastgesteld hoe het begrip „degene die in hoofdzaak werkzaam is op het grondgebied van de lidstaat waar hij woont”

dient te worden uitgelegd, rekening houdend met het feit dat het, zoals is verduidelijkt in artikel 14, lid 2), onder a), van verordening nr. 1408/71, gaat om „degene die behoort tot het rijdend, varend of vliegend personeel van een onderneming welke voor rekening van anderen of voor eigen rekening internationaal vervoer van personen of goederen per spoor, over de weg, door de lucht [...] verricht”.

- 14 De tekst van de bepaling vereist dat wordt vastgesteld in hoeverre het werk hoofdzakelijk werd uitgevoerd op het grondgebied van een bepaalde lidstaat. Daartoe is het niet redelijk om rekening te houden met de nationaliteit van het luchtvaartuig waarin het vliegend personeel werkt en zo, door het luchtvaartuig gelijk te stellen aan het grondgebied van de staat waarin het vaartuig staat geregistreerd, dit grondgebied te beschouwen als de plaats waar die persoon in hoofdzaak werkzaam is.
- 15 Een dergelijke uitlegging lijkt niet correct, aangezien het gaat om vliegend personeel dat onvermijdelijk hoofdzakelijk aan boord van luchtvaartuigen werkt. Bovendien is het bepaalde in artikel 14, lid 2, onder a), ii), bedoeld als uitzondering op het criterium van de plaats waar de werkgever zijn zetel heeft. Het is plausibel om de plaats waar in hoofdzaak wordt gewerkt uit te leggen als de plaats waar een substantieel deel van de werkzaamheden plaatsvindt, dus de plaats waar, of van waaruit, de werknemer effectief het belangrijkste deel van zijn verplichtingen jegens zijn werkgever vervult, waarbij echter de werkzaamheden aan boord van luchtvaartuigen buiten beschouwing moeten worden gelaten, aangezien deze plaats anders zou samenvallen met de plaats die wordt bedoeld in artikel 14, lid 2, onder a), waarop de bepaling in kwestie juist een uitzondering vormt (wat duidelijk blijkt uit het woord „[n]iettemin”).
- 16 Het doel van de bepaling, met betrekking tot de vaststelling welke socialezekerheidswetgeving van toepassing is, lijkt te bestaan in de noodzaak om het criterium van de plaats waar daadwerkelijk de essentiële elementen van de werkzaamheden worden uitgevoerd, te doen prevaleren boven het aanknopingspunt van de plaats waar de werkgever zijn zetel heeft, zodat met deze benadering beter kan worden gewaarborgd dat de met toezicht belaste instanties effectief toezicht houden op de socialezekerheidsmaatregelen, dat deze maatregelen hun volledige werking krijgen en dat sociale voorzieningen ten volle ten goede komen van de betrokkenen.
- 17 Dit doel kan worden verwezenlijkt wanneer het begrip „degene die in hoofdzaak werkzaam is op het grondgebied van de lidstaat waar hij woont” wordt uitgelegd aan de hand van dezelfde criteria waarmee het Hof van Justitie, ook hier met betrekking tot de luchtvaartsector en het vliegend personeel, het begrip „plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt” heeft uitgelegd, als bedoeld in artikel 19, lid 2, onder a), van verordening nr. 44/2001.
- 18 In dit verband dient in herinnering te worden gebracht dat het Hof van Justitie, in punt 57 van zijn arrest van 14 september 2017, ██████████ e.a. (C-168/16 en

C-169/16, EU:C:2017:688), met betrekking tot het begrip „plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt” in de zin van artikel 19, punt 2, onder a), van verordening nr. 44/2001 heeft verklaard dat het criterium van de lidstaat waar de werknemer gewoonlijk werkt ruim moet worden uitgelegd (zie naar analogie arrest van 12 september 2013, ██████████ C-64/12, EU:C:2013:551, punt 31 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

- 19 In deze uitspraak, die tevens betrekking had op werknemers die deel uitmaken van het vliegend personeel van een luchtvaartmaatschappij, heeft het Hof van Justitie overwogen dat de rechterlijke instantie van een lidstaat, „[...] wanneer zij niet ondubbelzinnig de ‚plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt’ kan vaststellen”, de plaats moet bepalen „van waaruit” die werknemer het belangrijkste deel van zijn verplichtingen jegens zijn werkgever vervulde, door een aantal aanwijzingen in aanmerking te nemen. Deze werkwijze maakt het mogelijk om rekening te houden met alle factoren die kenmerkend zijn voor de werkzaamheden van de werknemer, en zorgt er tevens voor dat vermeden wordt dat een begrip als „plaats waar of van waaruit de werknemer gewoonlijk werkt” wordt geïnstrumentaliseerd of gaat bijdragen tot het ontstaan van ontwijkingsstrategieën (zie naar analogie arrest van 27 oktober 2016, ██████████ e.a., C-290/15, EU:C:2016:816, punt 48 en aldaar aangehaalde rechtspraak).
- 20 Voorts heeft het Hof van Justitie, gezien de specifieke aard van de arbeidsverhoudingen in de vervoerssector, in de arresten van 15 maart 2011, ██████████ (C-29/10, EU:C:2011:151, punt 49), en 15 december 2011, ██████████ (C-384/10, EU:C:2011:842, punten 38-41), een aantal aanwijzingen aangereikt die door de nationale rechter in aanmerking kunnen worden genomen: de staat waarin zich de plaats bevindt van waaruit de werknemer zijn transportopdrachten verricht, de plaats waarnaar de werknemer na zijn opdrachten terugkeert, de plaats waar de werknemer zijn instructies voor zijn opdrachten ontvangt en zijn werk organiseert, alsmede de plaats waar zich de arbeidsinstrumenten bevinden en plaats waar de luchtvaartuigen aan boord waarvan het werk gewoonlijk wordt verricht gestationeerd zijn.
- 21 Gezien het voorgaande is de behandeling van het hoofdgeding geschorst en is het Hof van Justitie bovenstaande prejudiciële vraag gesteld.